

ACHTERGRONDINFORMATIE VOOR DE LEERKRACHT

ALGEMEEN

In dit project gaan leerlingen aan de slag met het thema: de rivier de Regge in Goor.

Aan de orde komen de volgende kernthema's:

- * topografische ligging van de rivier
- * functie van rivier
- * belangrijke gebouwen en/of ontwikkelingen langs de Regge en in Goor
- * invloedrijke personen voor Goor

Raakvlakken met de kerndoelen binnen het basisonderwijs zijn:

- De leerlingen leren informatie te verwerven uit gesproken taal. Ze leren tevens die informatie, mondeling of schriftelijk, gestructureerd weer te geven. (Nederlands)
- De leerlingen leren zich te gedragen vanuit respect voor algemeen aanvaarde waarden en normen. (Oriëntatie op jezelf en de wereld)
- De leerlingen leren bij producten uit hun eigen omgeving relaties te leggen tussen de werking, de vorm en het materiaalgebruik. (Oriëntatie op jezelf en de wereld)
- De leerlingen leren beelden, taal, muziek, spel en beweging te gebruiken, om er gevoelens en ervaringen mee uit te drukken en om er mee te communiceren. (Kunstzinnige oriëntatie)
- De leerlingen verwerven enige kennis over en krijgen waardering voor aspecten van cultureel erfgoed. (Kunstzinnige oriëntatie)
- De leerlingen leren over kenmerkende aspecten van de volgende tijdvakken: jagers en boeren; Grieken en Romeinen; monniken en ridders; steden en staten; ontdekkers en hervormers; regenten en vorsten; pruiken en revoluties; burgers en stoommachines; wereldoorlogen en holocaust; televisie en computer. De vensters van de canon van Nederland dienen als uitgangspunt ter illustratie van de tijdvakken. (Oriëntatie op jezelf en de wereld)
- De leerlingen leren over de belangrijke historische personen en gebeurtenissen uit de Nederlandse geschiedenis en kunnen die voorbeeldmatig verbinden met de wereldgeschiedenis. (Oriëntatie op jezelf en de wereld)
- De leerlingen leren de ruimtelijke inrichting van de eigen omgeving te vergelijken met die in omgevingen elders, in binnen- en buitenland, vanuit de perspectieven landschap, wonen, werken, bestuur, verkeer, recreatie, welvaart, cultuur en levensbeschouwing. In ieder geval wordt daarbij aandacht besteed aan twee lidstaten van de Europese Unie en twee landen die in 2004 lid werden, de Verenigde Staten en een land in Azië, Afrika en Zuid-Amerika. (Oriëntatie op jezelf en de wereld)

ACHTERGRONDINFORMATIE VOOR DE LEERKRACHT OVER DE REGGE

Onderstaande achtergrondinformatie is gerelateerd aan de dia's die u tijdens les 1 toont.

Dia 1. DE REGGE IN GOOR

Dia 2. Het water van De Regge stroomt bij Huis Westerflier onder de dijk van de Schipbeek door. Dit is de oorsprong van de Boven-Regge. De Regge is een Overijsselse rivier. Ze begint bij landgoed Westerflier ten zuidwesten van Diepenheim en mondt bij Ommen uit in de Overijsselse Vecht. De Regge wordt ten zuiden van Goor met een onderleider onder het Twentekanaal geleid.

Om de handel over het water vanuit Twente en Westfalen daar naar toe te halen, liet de stad Deventer in het begin van de 17^e eeuw de Schipbeek graven, waardoor de concurrentiepositie van de scheepvaart van Deventer werd vergroot ten opzichte van Zwolle. De Regge had via een sluis verbinding met de Schipbeek. Langs deze route werden o.a. hout, houtskool en kalkzand vanuit Westfalen naar Deventer / Amsterdam vervoerd. (vervoer)

Dia 3. (Recreatie)

Dia 4. Het stroomdal van de Regge is na de laatste ijstijd ontstaan. Dat dal is vanaf de oorsprong tot voorbij Goor breed en vlak. Hierdoor had het omliggende landschap vaak last van overstromingen. De naam Goor betekent moeras. En dat is niet voor niets. De gronden rondom de stad liggen lager en er lopen diverse regenbeken en riviertjes vanuit het zuiden naar en langs Goor. Daardoor is het rondom Goor moerassig en drassig (afwatering).

Dia 5. Uit zuidelijke richting werd de Regge in Goor ook gevoed door de Poelsbeek. De Poelsbeek was een belangrijke watertoevoer voor de Regge, maar er werd niet over gevaren. Tegenwoordig is de Poelsbeek niet meer dan een slootje. Door het graven van het Twentekanaal in de jaren '30 van de vorige eeuw werd de stroming een stuk minder. Dit slootje is vlak voor de spoorwegovergang aan de Diepenheimseweg nog zichtbaar, voordat het in een duiker verdwijnt.

Dia 6. Het Twente kanaal (1935) en de spoorlijn Hengelo-Zutphen (1865) zijn onnatuurlijke hindernissen die de Regge moet nemen voordat Goor wordt bereikt (vervoer). In 2017 heeft de Regge ten zuiden van Goor een wat natuurlijker loop gekregen.

Dia 7.

Dia 8. De IJsbaan is voor veel kinderen een eerste punt van herkenning (recreatie). Hierna stroomt de Regge bij huize Scherpenzeel onder de Markeloseweg door.

Dia 9. (recreatie) (afwatering)

Dia 10. Sinds enkele jaren ligt er alweer een nieuwe brug over de Regge. Maar deze oude plaatjes geven een beeld hoe de brug bij Scherpenzeel steeds weer werd aangepast (historisch besef).

Dia 11. De linkertekening is een onbekende tekening van Huys Scherpenzeel, die pas in 2016 is ontdekt. Deze tekening laat zien hoe Huys Scherpenzeel eruit zag in 1733, gesitueerd aan de noordkant van de weg van Goor naar Markelo en ten oosten van de Regge. Het Huys is in 1792 afgebroken. Rechts de villa zoals die door de bekende familie Jannink in 1913 is gebouwd. Hens Jannink was mede-eigenaar van de katoenweverij Arntzenius, Jannink & Co te Goor (historisch besef). De villa staat aan de noordkant van de weg van Goor naar Markelo en ten westen van de Regge.

Dia 12. Dwars door de woonwijken bereikt de Regge uiteindelijk bij het sportveldencomplex van Voetbal Vereniging Twenthe. De meanderende en tastbare Regge biedt in dit tracé volop de mogelijkheid tot spelen langs het water voor kinderen. Voor anderen is het aantrekkelijk om een ommetje langs de Regge te maken (recreatie).

Dia 13. Vervoer over Regge in noordelijke richting gebeurde met Enterse zompen. Een zomp was een klein vrachtschip dat tonnen vracht kon vervoeren. Het schip moest gemakkelijk wendbaar zijn op de bochtige rivieren, weinig diepgang hebben, de constructie moest sterk zijn en de schuit moest een behoorlijk laadvermogen hebben (ca.12 ton). De zompen werden allemaal in Enter gebouwd, op een drietal scheepswerven. Men bouwde ongeveer drie maanden lang aan een zomp, die bijna evenveel kostte als een huis. In de hoogtijdagen rond 1830 voerden er zo'n 160 schuiten op de route Twente-Zwolle over de Regge. De landwegen waren nauwelijks begaanbaar. Daardoor was het vervoer via water de enige mogelijkheid voor het vervoer op grotere afstand. De Regge was dus vooral belangrijk voor vervoer van landbouwproducten met de zompen vanuit Goor. Belangrijke producten die in Twente werden verbouwd waren: rogge, boekweit,

haver, gerst, aardappelen, knollen, erwten, bonen en vlas.

Dia 14. Op dit kaartje van Goor is goed te zien dat de stad (stadsrechten in 1263 toegekend) uit twee delen bestond. De Oude Stad en Het Schild. Beide hadden een verdedigingsgracht gevoed door het water uit de Regge. (Verdediging). Duidelijk zien we hier de oostwaartse aftakking van de Regge, de Nieuwe Beek.

Dia 15. Deze foto van de maquette in het Historisch Museum laat 't Schild zien zoals het er waarschijnlijk uit heeft gezien (historisch besef).

Dia 16. Hier zie je de Nieuwe Beek bij de Gossinkswede, die op deze plek samenkomt met de Poelsbeek. Door de reconstructie in 2017 stroomt het water andersom: vanuit de stad, via de Nieuwe Beek naar de Boven Regge in de Meene. Naast deze twee beken was ook de Molenbeek een belangrijke leverancier van water in Goor. (Vervoer én afwatering)

Dia 17. We komen bij de plaats waar vanaf 1865 de weverij Arntzenius Jannink en Co. stond. Zo'n weverij had natuurlijk water nodig voor allerlei processen in de fabriek. Maar water is op deze plek nu niet meer te vinden (historisch besef).

Dia 18. In de dertiger jaren van de vorige eeuw is de Regge uit het stadsgezicht van Goor verdwenen. Met grote betonnen buizen werd het open water ondergronds gelegd in een modern gesloten riool.

Dia 19. Thomas Ainsworth 1795-1841. *"Geef mij een snelspoel en een Twentse jongen en ik zal u in een korte tijd calicots ('katoentjes') leveren zoveel u wilt"*, heeft Thomas Ainsworth gezegd bij zijn eerste ontmoeting met Willem de Clerq, secretaris van de Nederlandse Handel-Maatschappij (NHM). Ainsworth (1795-1841) was na het faillissement van zijn vaders textiel fabriek in Engeland, naar het Europese vasteland gekomen om zijn kennis over het moderne textielbedrijf te gelde te maken. In een logement in Hengelo trof hij in 1832 Willem de Clerq (1795-1844), die namens de NHM de textielindustrie in Nederland wilde stimuleren ten behoeve van de export naar Nederlands-Indië.

De Clerq had eigenlijk in gedachten om een stoomweverij op te zetten met mechanisch aangedreven weefgetouwen. Ainsworth overtuigde hem er echter van een handweefindustrie op te zetten. De goedkope arbeid in Twente maakte een investering in stoommachines overbodig. De Twentse bewoners van het platteland gingen weven en spinnen wanneer er geen werk op het land was, waardoor er toch geld kon worden verdiend. Door de overstap naar katoenproductie en introductie van de Engelse snelspoel kon men drie keer zo snel produceren. De traditionele smietspoel moest met de hand tussen het weefwerk heen en weer gegooid worden, terwijl de snelspoel op wieltjes liep. De opgave was de thuiswevers deze nieuwe techniek eigen te maken.

De NHM opende een weefschool in Goor in 1833. Ainsworth werd in de jaren van het bestaan de leider van de weefschool. De school was zo'n doorslaand succes dat er al gauw filialen kwamen in Diepenheim, Enter en Holten. De scholen leverden enkele duizenden volleerde wevers af. Ze kregen een weefgetouw op afbetaling mee naar huis. Zo maakte de Twentse textielnijverheid in recordtempo de overstap naar weven met de snelspoel. Het huisweven maakte daarbij geleidelijk plaats voor productie in fabrieken.

De stormachtige opkomst van het fabriekswezen was niet bepaald bevorderlijk voor de gezondheid en ontwikkeling van de jeugd. Kinderen hoorden officieel minimaal van hun 8ste tot hun 12de naar school te gaan, maar de fabrieksarbeid leidde steeds vaker tot schoolverzuim. De kinderen werkten soms wel 15 uur per dag in bedompte fabrieksruimten. De gemeente Goor verwelkomde de komst van de weefschool vanwege de werkgelegenheid die deze verschafte aan kinderen van 12 tot 16 jaar, die "tot heden zonder werk zijn geweest en dagelijks op straat door bragten". In Goor kregen de kinderen 's avonds in ieder geval nog bijles van de plaatselijke schoolmeester, maar deze weefschool was daarin tamelijk uitzonderlijk.

Dia 20. Hier zie je één van de haventjes die Goor in de loop der eeuwen heeft gehad, het Grote Gat. Het oudste haventje van Goor lag aan het einde van de Molenstraat. Ook in de Grotestraat lag een haventje dat

uitkwam bij de Regge. Nu is daar nog een verbreding van de Grotestraat te zien. Het Grote Gat verloor zijn functie nadat de spoorwegen het vervoer over water overnamen. Dat was in dezelfde periode dat de Goorse textiel in opkomst was. Goor kreeg in 1867 een spoorverbinding voor grondstoffen. In 1925 stopten de laatste zomp schippers. Sinds 1935 heeft Goor weer een haven aan het Twente Kanaal.

Op de achtergrond zie je de katoenweverij Arntzenius, Jannink & Co Arntzenius had in 1837 de Goorse weefschool van de NHM overgenomen. Gesponnen katoen werd via het water aangevoerd als grondstof in 1840-1841. Hij leverde het geweven katoen aan de Nederlandse handelsmaatschappij in Nijverdal. In 1860 wordt het bedrijf overgenomen door de Goorse ds. Nicolaas Jannink en zijn neef Engbert Jannink en gaat door onder de naam katoenweverij Arntzenius, Jannink & Co te Goor. In 1861 wordt de weverij omgebouwd tot een stoomweverij. De stoommachines werden gevoed met water uit het Grote Gat. In 1863 had het bedrijf 60 werknemers. In 1912 ong. 650. Tot 1960 was dit een van de belangrijkste werkgevers van Goor.

Dia 21. Deze foto is gemaakt vanaf de plek waar eens Het Grote Gat lag (historisch besef).

Dia 22. Vanuit het Grote Gat stroomde het water van de Poelsbeek via de Waterstraat noordwaarts richting De Reggehof. Naast het voormalige huis van Ainsworth staat het monument met allerlei historische jaartallen voor Goor.

Dia 23. De IJzeren Brug, in de volksmond Stoetenbrugge genoemd, hoefde na 1925 niet meer als ophaalbrug te fungeren. Ze werd vervangen door een vaste brug. De foto's zijn beiden gemaakt vanuit de Grotestraat.

Dia 24. Mede door de weefscholen die de NHM in en rondom Goor had opgericht, ontstonden er meer textielbedrijven in Goor. Hier twee voorbeelden.

Dia 25. Daar waar mensen wonen en werken wordt water gebruikt. Het waterschap Vechtstromen heeft in en rondom Goor de zorg voor het water. Behalve de hoeveelheid water, is schoon water een belangrijke taak van het waterschap. 'Wij zorgen voor de zuivering van het afvalwater van huishoudens en bedrijven. Hiervoor beschikt het waterschap over geavanceerde rioolwaterzuiveringsinstallaties (RWZI's), ook wel afvalwaterzuiveringsinstallaties uitbrengen (AWZI's). Daar wordt het afvalwater gezuiverd, voordat het weer terugkeert in de Regge.'

BRONNEN

Chris te Raa, ontwikkelaar van de lessen.